

PROMOCIÓN DA FAMILIA

Excmo. Sr. D. Manuel Fraga Iribarne
Presidente Da Xunta de Galicia

1. POSICIONAMENTO PERSOAL

Constitúe unha excelente oportunidade o ANO INTERNACIONAL DA FAMILIA para seguir a estudar, recompoñer ideas, revivir experiencias... en torno a célula básica da nosa sociedade.

Este momento ten moitas ocasións para facer análise do tema familiar. É conveniente que se abran espazos de pensamento e tamén de traballo a prol da institución familiar e da súa mellora, porque é certo que o traballo sen sustentación teórica non permanece; pero a teoría sen efectos prácticos carece de sistemática. Este número especial da *Revista Galega do Ensino* busca unha pequena colaboración teórica, con suxerencias prácticas, á nosa tarefa de promoción da familia.

A análise persoal da realidade familiar ten moitas facianas que ocu-

paron e ocupan boa parte da miña vida intelectual e política. Estas análises tiveron plasmación en diversos estudos e tarefas intensas na miña peripecia vital.

Lembro con especial cariño algunhas tarefas de tempos pasados: A organización do I Congreso de la Familia Española (Madrid, 1956), ou do Congreso Internacional de Organismos Familiares (Nova York, 1960), a pertenza, como Conselleiro, á Unión Internacional de Organismos Familiares (U.I.O.F.), como ponente xeral da Conferencia Internacional de la Familia (Madrid, 1961), ou como Secretario Xeral Técnico do Ministerio de Educación y Ciencia.

Existen estudos antigos e recentes que expresan outras facetas do pensamento persoal sobre a familia, entre as que podo citar "La familia y la educación en una sociedad de

masas máquinas" (Madrid, 1960). "La familia ante la transformación de las Enseñanzas Medias" (*Revista de Educación*, nº 139. Novembro 1961). "La Familia y la Política", Fundación Cánovas del Castillo (Madrid, 1984). "La protección económica de la familia en la Europa Social", Universidade de verán do Atlántico (Poio - Pontevedra, 1990).

Non só como profesor, senón tamén como deputado, tiven a oportunidade de atender a temas referentes á familia. Neste aspecto, a redacción da nosa Constitución Española foi unha magnífica oportunidade para colaborar nesta apaixonante cuestión, e defini-los "principios rectores da política social e económica", en xeral (capítulo terceiro), e da familia, en particular (artigo 39).

A tarefa intelectual e lexislativa ten a carga afectiva-ambiental que aporta a experiencia propia ou achegada da familia que me tocou en sorte, da que formei e dos testemuños coñecidos, en especial dos próximos e amigos. As ideas, neste eido, creo que as expresei en tres frases recollidas no "cuestionario para o Congreso Universitario" (Univ. 94), e aquí práceme repetilas:

"... sigo creyendo que la familia sigue siendo una institución fundamental y que la sociedad global debe proteger".

"El ambiente familiar es decisivo, también en lo negativo".

"La educación familiar será siempre la más profunda, por basarse en el ejemplo".

Felizmente durante moito tempo aceptei responsabilidades políticas e de goberno. Hoxe estou na culminación das miñas aspiracións, na tarefa de aportar novas forzas á construción da nosa terra galega, da nosa patria común que é España e do noso referente na cultura occidental que é Europa.

Na tarefa de construír Galicia e a familia en Galicia debemos traballar na política social Europea, no desenvolvemento lexislativo español e na profundización do coñecemento das nosas realidades galegas; porque, como escribía R. Piñeiro: "De evocar romanticamente a súa historia pasada, Galicia pasou a ter vontade creadora de historia".¹

1. R. Piñeiro, *Olladas no futuro*, Editorial Galaxia, Vigo, 1974, p. 167.

Esta vontade creadora de historia, baseada na Constitución Española e no Estatuto de Autonomía, desenvólvese para Galicia nos seus proxectos sociais e nas accións de goberno que de modo sobranceiro se plasmaron coa creación da Consellería de Familia, Muller e Xuventude.

A mesma denominación da Consellería indica o universo de acción que conflúe na definición dalgunhas ocupacións fundamentais na construción da nosa comunidade.

Nesa construción temos que ser conscientes do contido que lle imos dando á nosa historia. A apelación á historia está en función do impulso ó presente "El pasado, precisamente por serlo, no tiene más realidad que la de su actuación sobre el presente".² Esta idea zubiriana complétase coa pregunta: ¿que contidos lle estamos a dar á historia presente? Esta sinxela interrogación axudaranos a mellora-lo noso presente, facéndoo máis consciente e dando a explicación correspondente a cada actuación e á súa inserción no desenvolvemento xeral de Galicia. Non se trata de buscar desculpas ás actua-

cións concretas, senón de algo moito máis positivo; trátase de integra-la actuación singular no universal do noso ser colectivo de persoas galegas. Face-lo noso país en colaboración solidaria con outros pobos non é un feito illado, de esforzos soamente individualizados, nin un feito meramente cuantitativo, reflectido nas estatísticas; é un compromiso que nos OBRIGA A TODOS, e que comeza na familia.

2. OS INDICADORES FAMILIARES E A SUA AMBIVALENCIA

Os diferentes estudos sobre a familia indícanos algo elemental e admitido por simple observación normal, pero corroborado pola investigación sociolóxica: "Los cambios que operan en la estructura de la sociedad afectan, de una manera directa, a la vida familiar".³ Estas forzas externas á familia teñen tamén o seu correlato na dinámica interna da propia familia expresada en "... el ciclo de vida familiar ha iluminado la relación subyacente entre muchos cambios de variables".⁴

2. X. Zubiri, *Naturaleza, Historia, Dios*, Editorial Nacional, Madrid, 1974, p. 315.

3. S. del Campo, *Análisis sociológico de la familia española*, Ministerio de Cultura, Madrid, 1982, p. 11.

4. S. del Campo, *La evolución de la familia española en el siglo XX*, Alianza Universidad, Madrid, 1982, p. 66.

Somos conscientes, a pesar da distinción simplificada de dinámica externa-interna, de que a vida familiar ten unha complexidade que podemos denominar "holográfica". Esta complexidade indícanos que conxunto está, dalgún xeito, en cada unha das partes que o compoñen, e que falan dun conxunto complexo. Esta idea sérvenos "... como un criterio guía al identificar, definir, desenvolver e promover a vida familiar, entendida como capacidade propia de los miembros de una unidad familiar de llevar a cabo adecuadamente la diversidad de aspectos que la vida familiar presenta".⁵

A partir desta constatación podemos facer un estudio-descrición breve dos indicadores positivos e negativos que se contemplan na familia, sabendo que eses indicadores teñen interpretacións variables e moitas veces ambivalentes.

Por tanto, aínda que diferenciamos aspectos negativos e positivos, cada un deles pode variar de signo (mutarse) nun holograma concreto, nunha situación familiar determinada.

3. INDICADORES PARA A PREOCUPACIÓN

Un dos primeiros índices preocupantes dentro da familia, cunha clara repercusión en Galicia, é a crise demográfica. A súa evolución está ben estudada e a súa proxección na historia (mirando cara atrás) é ben ampla. Neste tema pode ser un bo resumo o que escribiu Jack Goody: "En el terreno demográfico, los progresos en materia de mortalidad y el control de la fecundidad condujeron a un rápido aumento, seguido de un descenso, de las tasas de crecimiento de la población, una transición demográfica que dio como resultado un menor número de hijos y que estos viviesen más tiempo y, según algunos, un cambio radical de nuestras actitudes hacia ellos.

Algunos de estos acontecimientos, como, por exemplo la transición demográfica, se producen, aunque no se deriven necesariamente de ellas, a continuación de las grandes transformaciones socioeconómicas de Occidente que dieron comienzo en el siglo XVI".⁶

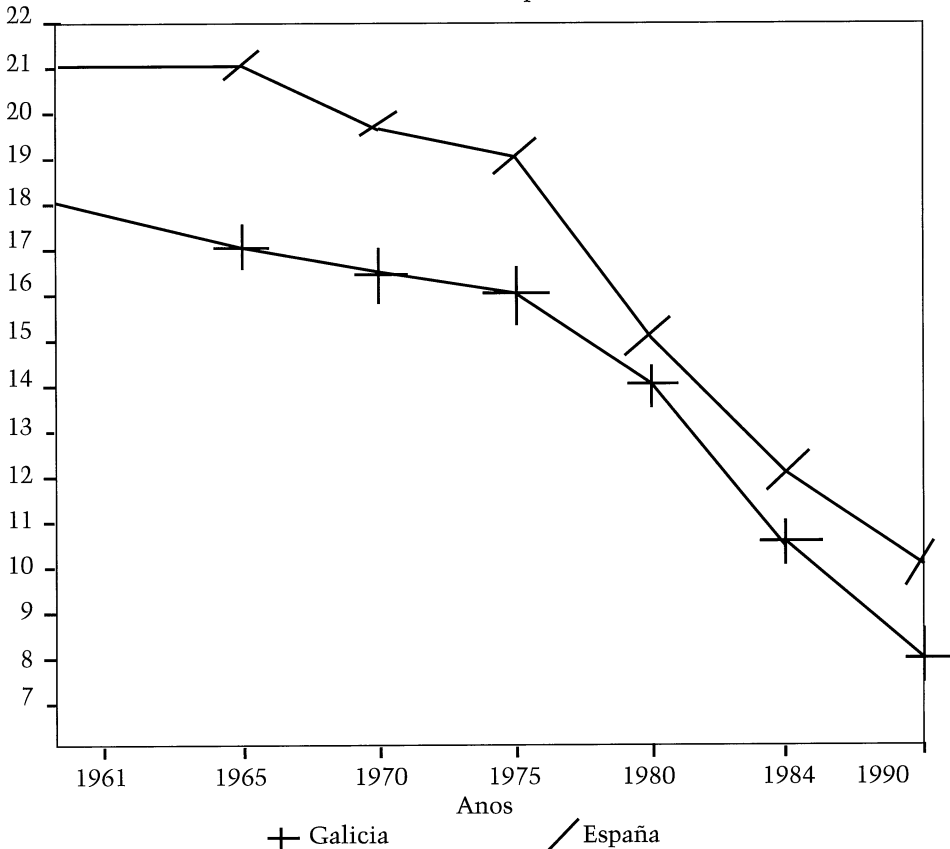
5. M. Cusinato, *Psicología delle relazioni familiari*, Il Mulino, Bologna, 1988, p. 297.

6. J. Goody, *La evolución de la familia y del matrimonio en Europa*, Editorial Herder, Barcelona, 1986, pp. 17-18.

Esta breve síntese histórica ten a súa concreción en España e, sobre todo, en Galicia. Aquí, desde mediados da pasada década, padecemos unha importante caída das taxas

de crecemento vexetativo, que pasan a ser claramente negativas no momento actual. O cadro seguinte dá unha idea da nosa situación:

*Cadro: Taxa de natalidade 1961-1990*⁷
Galicia-España

7. Fecundidade e protección á familia en Galicia, Estudio-Informe da Xunta de Galicia. (setembro 1992).

A cuestión demográfica leva consigo outras consideracións interrelacionadas, por exemplo, a relación entre a natalidade e a presión fiscal, “habrá que preguntarse se a deducción da cota por fillo a cargo compensa o que a existencia dese fillo supón como imposto directo ou indirecto”⁸, e entre a natalidade e a situación laboral da muller. “Ata o mesmo presente, unha boa parte das mulleres que veñen triunfando ou simplemente sobrevivindo no mundo profesional, fixérono a custa de limitar baixo mínimos a súa vida familiar, renunciando á vida en parella, ós fillos, ou ben someténdose a unha extenuante dobre xornada, vivida ademais cunha permanente culpabilidade”.⁹

Estes e outros factores incorporan nalgúns sectores da nosa sociedade o que a Súa Santidade Xoán Paulo II chamou “Unha verdadeira e propia mentalidade anticoncepcional”.¹⁰ A situación, se se mantén, fainos corre-lo risco -como xa teño dito- “de desaparecer como colectividade de importancia no conxunto nacional e europeo”.¹¹

Hai outros indicadores preocupantes para a familia, como son: A perda de capacidade de intervención eficaz en funcións que tradicionalmente se lle atribuían á familia:

Descende a función de “guiar”. Non tratamos aquí da orientación como exercicio de poder, senón como exercicio da autoridade (autoritas) dos maiores e dos pais para transmiti-los valores positivos e a creación doutros, porque “... los adultos dimiten de su deber secular de transmitir el sentido de la vida”.¹²

O descenso na misión de “guiar” acompáñase de debilitamento nas funcións de “acoller” e de “educar”. Esta triloxía (guiar, acoller, educar) xustifican a existencia da familia, e a súa perda suporía a práctica desaparición ou o cambio do concepto de familia.

Xunto cos aspectos reseñados hai outros non menos importantes, e que nos están a afectar. Refírome a dous indicadores que cómpre enumerar: A manipulación e comercialización das fontes da mesma vida, e as dificultades socio-económicas.

8. VV.AA. Fernández Cordón y Leguina Herranz, “Bases para una política demográfica”, *Mujer y demografía*, Instituto de la Mujer, Madrid, 1990.

9. Ana Cabre, *¿Es compatible la protección de la familia con la liberación de la mujer?*

10. Xoán Paulo II, Encíclica, *Familiaris Consortio* (22 de novembro de 1981).

11. M. Fraga Iribarne, “La Protección económica de la familia en la Europa Social”, Universidade do Atlántico, Poio (Pontevedra), 23 de Xullo de 1990.

12. M. Iceta, *Familia como vocación*, Editorial P.P.C., Madrid, 1993, p. 83.

A manipulación xenética, que non se debe confundir coa investigación da vida, provoca inquietude na sociedade. Se a isto lle unímo-la comercialización e consumismo sexual e o desenvolvemento dos sistemas informáticos, que poden invadir a intimidade das persoas e “computerizar” a vida das familias, podemos asistir a unha degradación profunda das relacións interpersoais. As dificultades socio-económicas poden converte-lo ambiente familiar nun “pesadelo”. Os fenómenos de fuga das tarefas familiares é hoxe desgraciadamente pluriforme; pero non tan grave que non sexa superable.

4. INDICADORES PARA A ESPERANZA

Falabamos da complexidade holográfica da familia e da posibilidade mutacional das situacións. Esta idea da posibilidade de creación de movementos positivos alimenta unha percepción esperanzada das potencialidades familiares. Esta esperanza concíbimola no sentido da sentenza de Heráclito: “si no se espera, no se dará con lo inesperado” e reinterpretámola con Laín Entralgo, quen construíu unha teoría completa

da esperanza, na que nos recorda “Nunca la expectación deja de ser proyectiva, porque el expectante siempre proyecta de algún modo lo que podrá ser su vida cuando haga suyo aquello que espera recibir”.¹³

No proxecto familiar hai indicadores para a esperanza. Nalgúns casos son as circunstancias aparentemente difíciles e mesmo negativas as que aluman ambientes potencialmente positivos. Noutros casos aluman situacións novas ou renovadas, que nos fan ser optimistas.

A emancipación -nas súas diversas formas: dentro da parella, dos fillos, etc.-, a consciencia de liberdade, as responsabilidades democráticas dentro da familia, o traballo dos cónxuxes fóra da casa, o influxo dos medios de comunicación, etc., son, nestes momentos, outros tantos signos de esperanza, porque cada quen ten nas súas mans “o proxecto da súa vida”. Xa case ninguén pode alegar seriamente: falta de información, de liberdade de opción, de posibilidades, de diálogo, de enfrontarse a influxos insoportables, de servizos os que acudir, etc. A opción pola familia pode ser toma-

13. P. Laín Entralgo, *Antropología de la esperanza*, Guadarrama, Punto Omega, Barcelona, 1978, p. 129.

da actualmente con plena responsabilidade. Contamos con grandes posibilidades de formación e información para unha decisión individual e socialmente enriquecedora. A elección implica totalmente a persoa "Las expectativas, las motivaciones y la actitud hacia la pareja y la familia que se está tratando de construir, son elementos más decisivos que el simple conocimiento racional de la propia pareja".¹⁴

A nova imaxe que transmite a familia é a de *mellor calidade* das relacións humanas, que permiten o redescubrimiento de valores tradicionalmente aceptados: a solidariedade, a participación, a dignidade, o pluralismo, a tenrura, etc. Todo isto ten a virtualidade de que "nosotros sabemos que los valores son ideales. Algo más que ideas subjetivas o vigencias sociales".¹⁵

Isto non quere dicir que esquezémo-las dificultades; moi o contrario, afirmamos que, para superar estas dificultades, se poden crear dentro da familia máis e mellores espacios e tempos de acollida, inti-

midade, confianza, seguridade. Nestes espacios pódese satisfacer razoablemente a necesidade de ser un mesmo e de ser acollidos, queridos e recoñecidos como persoas e suxeitos únicos e orixinais.

Novas situacións e novas formas se presentan para a familia; non se modifica substancialmente esta, senón as súas condicións de existencia. Non se trata de facer unha defensa a ultranza do tradicional, senón máis ben de patentiza-las novas formas do quefacer familiar. Podemos poñer un exemplo significativo de nova circunstancia familiar: a crianza dos fillos. Era unha preocupación e ocupación de pais, en exclusiva; o novo modo de facer hoxe cifrase nunha frase: "Al abrirse camino con sus propias decisiones, los hijos se encuentran a menudo con los padres porque estos también pueden "crecer junto con los hijos,....".¹⁶ Medrar xuntos é a situación que fortalece as relacións de apoio mutuo, confianza, diálogo, comprensión.

Os aires de cambio seguen soprando, "todo cambiou dende o

14. A. Pacciolla, *Diventare adulti*, Edizioni Paoline, Milano, 1992 (hai traducción ó castelán en Eds. San Pablo, co título *Hacerse adultos*).

15. R. Marín Ibañez, *Valores, objetivos y actitudes en educación*, Miñón Editorial, Valladolid, 1976.

16. Fromm, Horkheimer, Parsons e outros, *La Familia*, Ediciones Península, Barcelona, 1986, p. 174.

coñecemento da moza e a maneira de namorar, ata a familia, os fillos e os seus problemas”, “os cambios que se realizaron neste conxunto humano abranguen desde os procesos de formación ata o pasamento”. Estas frases son do Profesor Antón Fraguas¹⁷, que subliña o feito dos novos tempos e das novas esperanzas para a institución familiar.

5. OS FUNDAMENTOS PARA MIRA-LO FUTURO

A mirada cara ó porvir aséntase na seguridade de que as diversas alternativas da familia non tiveron permanencia no tempo. Polo contrario, a institución familiar ten unha permanencia flexible e “... que es en extremo difícil prescindir de algo enormemente parecido a la familia si es que la humanidad quiere reproducirse”.¹⁸

A mesma sensación de necesidade da familia, aínda que mellorando os seus métodos e modos, despréndese dun libro de entrevistas (recompilación de Mª José Rague).

Neste libro podemos ler “... formando así un panorama general de opinións sobre el tema de la familia hoy en España. No incluyo partidos políticos de derecha puesto que como es bien sabido su opinión es la de defender la familia tradicional tal como todos la conocemos. Por la misma razón no he incluido entrevistas a “felices” familias numerosas puesto que su opinión es también de la defensa de valores familiares que nos han inculcado desde la infancia y que todos conocemos”.¹⁹

Este texto afórranos comentarios e permite reafirmarnos no desexo de seguir a traballar por familias felices e con valores reencontrados, nunha política con longa tradición coherente, e ben coñecida.

Consideramos que o valor forza ou fundamento nas relacións familiares é o amor, xa que “Nemo nisi per amicitiam cognoscitur” (Ningún é coñecido máis ca pola amizade); esta frase de San Agustín é comentada por Giovanni Papini²⁰ xa que o amor é a fonte da nosa liberdade.

17. A. Fraguas, “O cambio Familiar”, *Actas do I Congreso Internacional da Cultura Galega*, Publicación da Xunta de Galicia, Santiago, 1992, p. 309.

18. C.C. Harris, *La familia*, G. de Toro Editor, Madrid, 1971, p. 121.

19. Mª J. Rague, *Proceso a la familia española*, Gedisa, Barcelona, 1979.

20. G. Papini, *Saint Agustín*, Plon, 1930, p. 252. ,

O amor, punto no que se sustenta a familia, é un proceso que podemos sintetizar no encontro afectivo de persoas, onde un suxeito fai entrega do seu interese a outro, que se converte no centro da súa vida, para unirse nun proxecto vital compartido e, polo tanto, asumido.

O conxunto que se forma sobre o amor admite graos de menor ou maior compromiso no proxecto común, e de maior ou menor madurez. Está claro que os cónxuxes deben asumir conscientemente ese descentramento amoroso no que a outra persoa (ti) e tamén o proxecto común (nós) son o verdadeiramente importante. Este proxecto impregna a vida das persoas. Acepta-la fidelidade e o servizo estable ós outros, cunha promesa pública e en moitos casos selada con unha vinculación tamén relixiosa (sacramental), compromete radicalmente as persoas.

A legalización do feito matrimonial e a protección da familia debe ir acompañada da vinculación que o soporta e lle dá a calor persoal. A permanencia externa do acto xurídico incorpora ó compromiso público algo que nace dunha relación pri-

vada. A continuidade do deber legal constitúese en salvagarda de caprichos ocasionais e chama ó melloramento das relacións persoais. A falta de contrato público "per se" non constitúe un signo de maior autenticidade da relación. A convivencia ten un dos seus alicerces na xustiza, e sobre ela poden actuar con vigor as outras virtudes, sobre todo a solidariedade, porque de feito "La justicia necesita el complemento de la solidaridad, sea cual sea el grado de realización que haya alcanzado".²¹

O amor é o lume e a vida do fogar; non só está nas orixes, senón tamén en tódolos ciclos vitais da familia. A vida nunha casa non ten sentido se queda á porta o amor. Amor e vida non se poden separar. Cómpreme citar un parágrafo dun libro editado hai pouco, e escrito por Isabel Frías e J.C. Mendizabal: "La "casa", el hogar del amor, es la verdad de lo que se es. Y para llegar a ella no hace falta ser psicólogos. Bastaría un poco de sentido del humor, un poco más de sentido común, ser conscientes de la historia personal que uno arrastra consigo, sentarse juntos para amarse conociéndose".²²

21. V. Camps, *Virtudes Públicas*, Espasa Calpe, Madrid, 1990, p. 33.

22. I. Frías e J.C. Mendizabal, *Como elaborar un proyecto de pareja*, P.P.C. Editorial, Madrid, 1994, p. 104.

O profesor Antón Fraguas sintetiza o que levo dito sobre o proceso afectivo-amoroso no diálogo da declaración de amor (fala o mozo): “... xa non é meu o corazón. Sen decatarme fúchesmo levanto ti (...) Quixera que como eu son teu, ti foses miña”.²³

6. CONSTRUÍ-LO FUTURO DA FAMILIA

O que levamos dito sobre os alicerces da familia inclúe necesariamente as medidas e accións de goberno a prol da familia e da mellora da súa condición estrutural, asistencial, legal, laboral, fiscal, educativa e social (non son cuestións para tratar neste artigo, pois recóllense noutra desta mesma revista).

Para unha construción firme de futuro, tratarase de conseguila síntese de dúas grandes perspectivas: unha é a xurídico-institucional e outra a humano-personalista. Completando e actuando nestas direccións, pódese establecer que a institución (perspectiva xurídico-institucional) propicia o desenvolvemento humano a partir do individuo que se integra na familia (perspectiva humano-personalista).

Esta actividade integrada é o pacto da Xunta coas familias. Non se trata agora de facer aquí un estudio de modelos de familia, cuestión esta que se pode atopar en diferentes tratados sobre a familia, e aplicala á nosa terra; trátase, nun intento de síntese, de ve-la forma máis habitual en Galicia de vivi-lo feito familiar e de subliña-las principais funcións que lle cómpre desenvolver.

A composición máis estendida da familia na nosa terra é a nuclear, con presenza de familias extensas (convivencia de varias xeracións) e un xeito peculiar de sistemas mixtos de convivencia, é dicir, nuclear con complementos de familiares ou achegados que se incorporan ó núcleo estable. Podemos dicir que a variabilidade familiar galega permítelle adaptarse ós cambios sociais e realizar con eficacia destacable as funcións que tradicionalmente se lle asignan.

Esta flexibilidade tamén se proxecta no mesmo “sitio físico” da convivencia. Pódese dicir -a grandes trazos- que da casa patrucia se evolucionou ó fogar familiar, e deste, á vivenda cidadá.

23. A. Fraguas, *O. cit.*, p. 310.

As funcións que na actualidade se esperan das nosas familias poden resumirse en tres grandes epígrafes: a) Da mesma vida familiar, b) da colaboración na comunidade, c) da participación na sociedade.

Non se intenta facer un estudo polo miúdo, nin unha enumeración proliza de todas e cada unha das funcións, este traballo atópase en moitos manuais. Preténdese unha pequena escolla daquelas funcións máis significativas, e máis ca nunca necesarias para a nosa sociedade. Pensamos que, coma toda clasificación, ten moito de artificial, e as diferentes funcións poden estar de tal xeito unidas que abrangan varios apartados conxuntamente; por exemplo, a función económica pódese incluír nos tres epígrafes ó mesmo tempo. Isto non obstante, consideremos algunhas funcións en cada apartado:

a) Funcións na mesma vida familiar

Quero destacar dous aspectos: a atención á propia familia, e a función acollida.

Atende-la propia familia é a tarefa primeira, ineludible. É a conquista diaria, o detalle preciso, a

atención a quen o precisa. Nesta tensión amorosa están recollidos tres eidos privilexiados do afecto: Os propios esposos entre si, os fillos e os maiores.

Na familia galega, desde sempre, tiveron un sitio, unha atención, unha escoita e, sobre todo, un respecto as persoas maiores. Teñen o seu sitio na casa, na mesa, as súas preferencias e deferencias. É algo que debe seguir a ser carimbo de gloria das nosas relacións familiares, aínda que só sexa por puro egoísmo, por non perde-la súa sabiduría, o seu benfacer, o seu exemplo, a súa dispoñibilidade de servizo, a súa capacidade de mediar, aconsellar, orientar e contribuír ó benestar común.

A acollida consiste en superar a idea rancia que consideraba o ámbito familiar como “el descanso del guerrero”, pois non se trata disto. Insistimos en que o amor é o alicerce da vida familiar, e isto implica un entregarse todo con todos. O desexo de facelo o mellor posible e de estar dispoñible dan seguridade afectiva, sentimento de pertenza a un grupo de persoas adultas e cun sentido da familia. Non tentamos pecha-los ollos ós defectos e dificultades da convivencia, nin de practica-lo anxe-

lismo inxenuo. Preferimos ve-las capacidades positivas que producen forzas para a superación dos obstáculos e fixémonos no óptimo para, polo menos, alcanza-lo posible. Somos conscientes de que “En nuestra sociedad, predominantemente competitiva, los miembros de una familia son los unos para los otros la principal fuente de relaciones afectivas”.²⁴

Para que esa “fuente principal” mane auga gratificante é preciso crear momentos de acollida, que xorden nos tempos de comunicación, de diálogo, de encontro familiar. Ese momento diario de celebración e de intimidade pode xurdir espontaneamente, pero, de non xurdir libremente, será conveniente buscalo, provocalo porque nel está a calor do fogar. Non estamos en perdelo tempo por dispendio de cantidade, senón en gañalo por esixencia de calidade, de momento elixido para vivilo. Nunha frase simple, dicimos que hoxe é posible facer prevalece-lo tempo de convivencia sobre o tempo de permanencia ou estancia. Xa sabemos que é complicado buscar longos tempos de estadía na casa, pero pódese loitar por tempos concretos de intensa con-

vivencia. Naturalmente, hai que preve-los posibles obstáculos para a normalidade da convivencia. Moitos estudos se publicaron sobre o tema e, en especial, sobre a incidencia da televisión nos fallos do trato e convivencia no fogar. Segundo un estudio dun equipo dirixido polo Dr. R. Tojo, “A televisión está a se converter, xa que logo, no meirande fondo de información e influencia na vida do neno, e mesmo na do adulto”.²⁵ Non sempre esta influencia é beneficiosa. Por iso, no devandito estudio proponse unha “dieta televisiva equilibrada”.

b) Funcións da colaboración na comunidade

A necesidade dos demais é algo no que se insiste reiteradamente. Tamén se insiste, con moita razón, en que a vida da comunidade necesita a colaboración dos grupos e das familias; estas proxectan o seu impulso, a súa vitalidade no medio. Non se trata de mera ósmose -que tamén se dá-, senón de intervención, contribución e colaboración dunha persoa cos seus iguais, nunha tarefa compartida. A comunidade diática

24. V. Gradillas, *Estudio clínico de la familia*, Universidad de Málaga, 1980, p. 64.

25. R. Tojo, Leis, Queiro, e Martinon; “Nenos, adolescentes e televisión. Riscos biopsicosociais” *Revista Galega do Ensino*, nº2, Febreiro de 1994, pp. 9-18.

que, en principio, é o núcleo familiar (parella) ábrese ó “nosoutros” (familia), e de aquí ó “nós” (comunidade). Nesta construción concéntrica, é necesaria a presenza constructiva nos centros escolares (función educativa) como axeitado complemento do exemplo do fogar, a colaboración en accións asistenciais, que axudan a mellora-las condicións de vida nas colectividades cidadás e nos núcleos de poboación tan numerosa na nosa autonomía.

c) Funcións de participación na sociedade

No esquema social actual cómpre potencia-la participación na sociedade desde o aspecto profesional e no servizo á democracia.

O aspecto profesional está unido a temas de traballo e económicos. En canto ó traballo, non só compromete individualmente, senón tamén o conxunto familiar, que é o facilitador do esforzo de cadaquén, ademais de se-lo receptor dos cambios laborais. Isto, que é aparentemente sinxelo, leva a carga de correlación e mutua axuda para facilita-lo desenvolvemento da vida laboral cotiá. A programación en común do

traballo diario e o compromiso coa profesión implican necesariamente, asumi-las tarefas normais da casa entre todos. O fogar é de todos e todos deben colaborar. De ningunha maneira se pode confundir un fogar cunha residencia.

Xunto coa profesionalidade, está a *conciencia de sociedade participativa* nas tarefas democráticas. O ben colectivo e o seu servizo pide cidadáns formados e informados, que, aínda sen senti-la necesidade de ser militantes dun partido político, poidan participar responsablemente en decisións, consultas ou eleccións no ámbito profesional, ou máis nidiamente político. O servizo á “polis” enriquecese cun bo servizo á familia.

A comunicación dentro da familia sobre temas laborais e sociais enriquece a convivencia e crea lazos máis estreitos entre os familiares.

7. CONCLUSIÓN

Estas reflexións non quixeron caer no defecto sinalado ós intelectuais por K. Popper²⁶, que consiste

26. K. Popper, *En busca de un mundo mejor*, Paidós, Barcelona, 1994.

en funcionar como profetas e tratar de impresionar ós semellantes con filosofías desconcertantes. A filosofía que guía este sinxelo escrito é invitar á tarefa constructiva sobre a familia,

de tal xeito que o modo de familia que se vive, se aproxime o máis posible ó modo ideal desexado para a institución familiar.